

СТАНОВИЩЕ

**от проф. д-р Маргарита Ангелова Стефанова-Бакрачева,
СУ „Св. Климент Охридски“**

**за дисертационния труд на Владимир Владимиров Маринов на тема:
Роля на ранните маладаптивни схеми и стиловете на привързаност за
разрешаване на конфликти в интимните отношения**
за получаване на образователна и научна степен „доктор“ в направление 3.2.
„Психология“ (Културна и диференциална психология)

Актуалност на изследването

Дисертационният труд е посветен на много разработвана в психологията тема с теоретична и практическа значимост. Ролята на привързаността и удовлетвореността от връзката запазва актуалността си поради различните измерения и връзка с индивидуалното благополучие особено във условията на динамичен контекст. Изследванията показват отражението на кризисни ситуации, в частност пандемията от COVID-19, като отчитат нарастване на процента лица с несигурен стил на привързаност. Същевременно комуникацията и ефективното решаване на спорове в двойката, което авторът разглежда, е актуално и в по-широк контекст като промените в законодателната система и включването на задължителна медиация.

Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертацията е разделена на въведение, теоретична и емпирична част, разделени на 7 глави (теоретична част с пет параграфа, дизайн на изследването и резултати), заключение, литература и приложение и обхваща 233 страници. Изследването следва амбициозната задача да допринесе за по-цялостно разбиране на предикторите на удовлетвореността от връзката, което има диагностична и прогностична роля. Основният фокус е очертаване на предикторите на удовлетвореността от отношенията във връзката и взаимодействието между стила на привързаност, неадаптивните схеми, емоционалната експресивност и стила на решаване на конфликти в прогнозирането.

Текстът се описва с добра организация и логическа обвързаност на главите и параграфите. Концептите са аналитично представени с изводи и аргументирани акценти. Използвани са релевантни източници с коректно цитиране. Следва да се отбележи и ясният стил на изказ, което е потвърждение за компетентността на докторанта да използва и създава научен текст. Обзорът се отличава с добър баланс в представянето на генетични фактори и родителство и среда, които в съвкупност определят стила на привързаност, емоционалната експресивност и обясняват различията, поддържането на схемите и проекциите върху индивидуалното функциониране, представено в адаптивен и неадаптивен копинг. Описани са типовете конфликти в двойките и най-често срещаните причини за възникването им и стиловете на решаване. Отделено е място и на устойчивостта, и на динамиката и взаимодействието между изследваните конструкти. Авторът демонстрира добро познаване на литературата, логично обвързва и извежда позициите, очертавайки не само хронологично, но и съдържателно перспективите в изследванията на концептите и приложимостта им. Описва развитието на концепцията за привързаността и операционализирането на стиловете на привързаност, схема терапията, за която аргументира избора като обхватен модел, интегриращ системната, аналитичната и когнитивно поведенческата перспектива. Емоционалната експресивност е представена в приложен план, разгледана е удовлетвореността от отношенията. Владимир Маринов отделя обширно внимание на емоциите, генетичната им основа, регулативните им функции, представяйки детайлно развитието на изследванията в тази линия. Обръща внимание и на самосаботирането, и на родителските стиловете, и на връзката на схемите с удовлетворяването на базовите потребности. В своя модел авторът разширява предикторите на поведението, включвайки към привързаността и токсичната фрустрация на потребностите също в ранния опит и очертава неадаптивните копинг стилове вследствие на схемите, *overcompensation*, *avoidance* и *surrender* и съответно двете основни посоки на поддържането и преодоляването им. Важен посочен акцент от автора е правилният избор на интервенции в зависимост от устойчивостта и характеристиките и факторите, лежащи в основата на неадаптивните поведения.

Методика на изследването

Съдържателният фокус на теоретичната част е добра основа за модела на изследване. Изведени са пет изследователски въпроса, които определят целта и задачите на изследване. Издигнатите хипотези са съответствие с поставената цел, а методите са коректно подбрани за потвърждаването им. Описани са психометричните характеристики на използваните скали, които отговарят на изследователските стандарти. Четири от петте скали се прилагат за първи път в български социокултурен контекст. Използваните скали и въпросници са: за стила на привързаност, за ранните неадаптивни схеми, за емоционалната експресивност, за стила на решаване на конфликти и за удовлетвореността от отношенията във връзката. Представени са характеристиките на българската извадка по скалите на всеки от използваните инструменти, като те са сравнени с оригиналните.

Статистическият анализ е адекватен на поставените в изследването задачи и проверка на хипотезите: айтем анализ - за проверка на вътрешната консистентност; факторен анализ по метода на главните компоненти и Варимакс ротация - за проверка на факторната структура на скалите; Т-тест за независими извадки и дисперсионен анализ (ANOVA) - за проверка на диференциращите ефекти на демографските характеристики върху изследваните феномени; корелационен анализ - за проверка на взаимовръзките между изследваните конструктите и регресионен и медиаторен анализ за отчитане на директните и индиректните ефекти и очертаване на предикторите със самостоятелен ефект и опосредстваните връзки с удовлетвореността. В емпиричното изследване са обхванати 308 лица; както обичайно, преобладават жените, като извадката е разнообразна и осигурява представителност. Резултатите са представени последователно, с коректни интерпретации и с добре балансиран и задълбочен анализ. Препоръка към текста може да се отправи за включване на повече български изследвания и такива от последните 10 години и извеждане на удовлетвореността от връзката като акцент и някои технически бележки, които не омаловажават достойнствата на труда.

По отношение на изведените приноси моменти може да се посочи прилагането на интегративен модел, който може да се използва с изследователска и практическа цел за диагностични и прогностични изследвания. Принос е адаптирането на инструменти и разкритите връзки, които

могат да бъдат и част от обучителни програми и в академичен план. Владимир Маринов има три самостоятелни публикации по темата на дисертацията, а общият сбор от 80 точки отговаря на минималните национални изисквания на НАЦИД към дисертации за получаване на научната и образователна степен „Доктор“. Авторефератът обхваща 33 страници и резюмира съдържанието на дисертационния труд.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд съдържа резултати, които представляват оригинален принос и показва, че докторантът има висока изследователска мотивация и умение за самостоятелно провеждане на научно изследване. Поради гореизложеното давам своята положителна оценка и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Владимир Маринов в Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление: 3.2. Психология (Културна и диференциална психология).

31.07.2023 г. Изготвил становището:

проф. д-р Маргарита Бакрачева

